

Stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva
*aktualizované na základě Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia
Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016 ze dne 15. února 2017*

I. Vývoj problematiky

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“), od 1. ledna 2014 nahradil institut zbavení způsobilosti k právním úkonům novým institutem omezení svéprávnosti.

Dne 7. dubna 2014 nabyl účinnosti zákon č. 58/2014 Sb., který v návaznosti na účinnost ObčZ změnil terminologii ve volebních zákonech tak, že překážka ve výkonu volebního práva spočívající ve zbavení způsobilosti k právním úkonům se mění na omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva.

Ministerstvo vnitra jako metodický orgán pro volby proto před volbami, které se konaly v roce 2014, vydalo metodiku pro obecní úřady, jak mají ve vztahu k osobám zbaveným způsobilosti k právním úkonům, resp. omezeným ve svéprávnosti k výkonu volebního práva, přistupovat při zaznamenání překážky volebního práva ve stálém seznamu voličů.

V průběhu roku 2014 a 2015 se však ukázalo, že rozhodovací praxe soudů v řízení o omezení svéprávnosti je velmi různorodá a obecním úřadům způsobuje značné problémy, pokud jde o existenci překážky výkonu volebního práva. Obecní úřady v řadě případů nedokázaly jednoznačně interpretovat soudní rozhodnutí z hlediska toho, zda překážka výkonu volebního práva je dána či nikoli.

Tento stav vedl Ministerstvo vnitra k tomu, že se v březnu 2016 obrátilo na Nejvyšší soud se žádostí o stanovisko k rozsudkům soudů ve věci omezení svéprávnosti a jejich dopadu na výkon volebního práva. Předseda Nejvyššího soudu přislíbil, že si vyžádá pravomocná rozhodnutí týkající se předmětné věci od příslušných soudů, aby bylo možno posoudit, zda jsou podmínky pro vydání stanoviska Nejvyššího soudu za účelem jednotného rozhodování skutečně dány.

Před volbami do zastupitelstev krajů a do jedné třetiny Senátu konanými v říjnu 2016 poskytlo Ministerstvo vnitra v rámci své metodické činnosti obecním úřadům aktualizované stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva, které zohlednilo závěry, ke kterým dospěla Státní volební komise.

II. Stanovisko Nejvyššího soudu

Po vyhodnocení předložených pravomocných rozhodnutí nižších soudů, a na jejich základě, zaujalo občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu na návrh předsedy občanskoprávního a obchodního kolegia, v zájmu zajištění jednotného rozhodování soudů v těchto věcech, dne 15. února 2017 následující stanovisko (Cpjn 23/2016):

I. V řízení o omezení svéprávnosti je soud oprávněn rozhodnout i o tom, zda se posuzovaná osoba omezuje ve svéprávnosti k výkonu volebního práva.

II. Omezit posuzovanou osobu ve svéprávnosti k výkonu volebního práva lze jen výrokem soudního rozhodnutí (výslovně).

Ačkoli stanovisko Nejvyššího soudu je významné zejména z hlediska sjednocení budoucí rozhodovací praxe soudů, je zapotřebí v jeho smyslu aktualizovat i dosavadní stanovisko Ministerstva vnitra vážící se k již pravomocným rozsudkům.

Stejně jako předchozí stanovisko Ministerstva vnitra (vydané před volbami do zastupitelstev krajů a do Senátu konanými na podzim 2016), vychází i toto aktualizované stanovisko z diskuse a z většinového názoru členů Státní volební komise.

III. Konkrétní případy pravomocných soudních rozhodnutí

Osoby, u nichž soud rozhodl o zbavení způsobilosti k právním úkonům podle dřívějších právních předpisů, nebo u nichž soud rozhodl o omezení svéprávnosti již dle ObčZ, ale před vydáním sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu, lze z hlediska dopadu na výkon volebního práva rozdělit do čtyř základních skupin, které se liší obsahem rozsudku, z něhož má být překážka výkonu volebního práva dovozována.

A. Ve výroku rozhodnutí soudu vydaném po účinnosti ObčZ se uvádí, že osoba není schopna právních jednání v žádných záležitostech s výjimkou běžných záležitostí každodenního života.

Aktualizované stanovisko MV podpořené usnesením Státní volební komise:

Je třeba vycházet ze Stanoviska Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016, podle něhož lze omezit posuzovanou osobu ve svéprávnosti k výkonu volebního práva jen výslovným výrokiem soudního rozhodnutí.

Je-li posuzovaná osoba omezena ve svéprávnosti s výjimkou běžných záležitostí každodenního života, avšak ve výroku není výslovně uvedeno, že se omezení svéprávnosti vztahuje i na volební právo, pak taková osoba může volební právo vykonávat (volit i být volena).

B. Soud omezil ve výroku rozhodnutí vydaném po účinnosti ObčZ svéprávnost osoby tak, že není způsobilá nakládat s finančními prostředky a majetkem, jehož cena přesahuje určitou částku, není schopna žádat o dávky sociální podpory, není schopna uzavírat pracovněprávní, nájemní, darovací, kupní či jiné obdobné smlouvy a ani není schopna pochopit účel manželství, význam a důsledky určení a popření otcovství, účel a důsledky osvojení, ani smysl a význam rodičovské odpovědnosti; současně soud konstatuje, že řízení o omezení svéprávnosti se vztahuje na oblast soukromého práva a schopnost osoby účastnit se politického života není v rámci tohoto řízení posuzována, protože ve volebním právu nemůže být nikdo omezen ani soudním rozhodnutím.

Aktualizované stanovisko MV podpořené usnesením Státní volební komise:

Podle odůvodnění Stanoviska Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016 je naléhavě nutné, aby z odůvodnění rozhodnutí o omezení svéprávnosti bylo seznatelné, že se soud otázkou omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva zabýval, a že odpovídající výroková absence má konkrétní věcné opodstatnění.

I v případech rozhodnutí soudů vydaných před Stanoviskem Nejvyššího soudu, kdy se soudy dopadem omezení svéprávnosti na výkon volebního práva vůbec nezabývaly z důvodu přesahu do veřejného práva, je třeba uplatnit pravidlo, podle něhož je překážka výkonu volebního práva spočívající v omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva dána pouze tehdy, je-li uvedena ve výroku rozhodnutí. Není-li ve výroku výslovně uvedeno, že se omezení svéprávnosti vztahuje i na volební právo, pak taková osoba může volební právo vykonávat (volit i být volena).

C. Soud omezil ve výroku rozhodnutí vydaném po účinnosti ObčZ svéprávnost osoby pouze v některých oblastech soukromoprávních vztahů (např. tak, že je schopna pouze soukromoprávních úkonů, jejichž hodnota nepřesahuje 100 Kč měsíčně); v odůvodnění je pak uvedeno, že posuzovaná osoba není schopna porozumět smyslu a účelu voleb.

Aktualizované stanovisko MV podpořené usnesením Státní volební komise:

Konstatování, že posuzovaná osoba není schopna porozumět smyslu a účelu voleb, které je obsaženo toliko v odůvodnění rozsudku, avšak výslovně se nepromítlo do výroku soudního rozhodnutí, je ve světle Stanoviska Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016 nutno interpretovat tak, že překážka výkonu volebního práva není dána a posuzovaná osoba může volební právo vykonávat (volit i být volena).

D. Osoby, které byly přede dnem nabytí účinnosti ObčZ zbaveny způsobilostí k právním úkonům a dosud nebyly „přesouzeny“ (lhůta pro přesouzení skončí dle § 3033 odst. 1 ObčZ uplynutím pěti let ode dne nabytí účinnosti ObčZ, tj. k 31. 12. 2018).

Aktualizované stanovisko MV podpořené usnesením Státní volební komise:

Ve světle Stanoviska Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016 je pro existenci překážky výkonu volebního práva nezbytné, aby i v těchto případech z výroku soudního rozhodnutí výslovně vyplývalo, že zbavení způsobilostí se týkalo i práva volit. Není-li ve výroku výslovně uvedeno, že se zbavení způsobilostí k právním úkonům vztahuje i na volební právo, pak taková osoba může volební právo vykonávat (volit i být volena).

IV. Postup obecních úřadů

V důsledku vydání Stanoviska Nejvyššího soudu Cpjn 23/2016 dochází ve vztahu k dosavadní metodice Ministerstva vnitra týkající se omezení svéprávnosti s dopadem na výkon volebního práva pouze k jedné, avšak zásadní věcné změně.

Tato změna spočívá v tom, že nadále již není možné na existenci překážky výkonu volebního práva usuzovat toliko na základě odůvodnění rozsudku, ale ve všech případech je nezbytné, aby omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva výslovně vyplývalo z výroku soudního rozhodnutí.

Pro obecní úřady to v rámci agendy vedení stálého seznamu voličů znamená:

1. Vyhledat ve stálém seznamu voličů všechny voliče, u nichž je vyznačena překážka spočívající v omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva, případně ještě zbavení způsobilosti k právním úkonům podle dřívějších právních předpisů.

2. U každého voliče s touto překážkou v příslušném rozsudku, který se týká jeho osoby, ověřit, zda existence této překážky výslovně vyplývá z výroku soudního rozhodnutí, a to bez ohledu, zda se jedná o soudní rozhodnutí vydané po 1. lednu 2014 (nabytí účinnosti ObčZ), nebo již dříve v souvislosti s rozhodnutím soudu o zbavení způsobilosti k právním úkonům (viz typizované případy uvedené výše v kapitole III. pod body A. až D.)
3. U těch voličů, u nichž obecní úřad zjistí, že existence překážky spočívající v omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva byla vyznačena toliko na základě odůvodnění rozsudku, tuto překážku zruší a před volbami následně promítne její zrušení i do výpisu ze stálého seznamu voličů, aby okrsková volební komise dotčenému voliči umožnila výkon volebního práva.

V Praze dne 3. května 2017

oddělení voleb, odbor všeobecné správy MV